

دادسرا

و

تحقیقات مقدماتی

مؤلف:

محمد حسین شاملو احمدی

ناشر:

نشر دادیار

شاملو احمدی، محمدحسین، ۱۳۴۹
دادسرا و تحقیقات مقدماتی / نویسنده: محمدحسین شاملو احمدی -
اصفهان: دادیار، ۱۳۸۳
۵۱۲ ص

ISBN:964-93202-4-5

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیفا.
۱- آیین دادرسی جزایی - - ایران. ۲- آیین دادرسی - - ایران.
الف. عنوان.

۳۴۵/۵۵۰۵

KM ۴۶۱ ش/ -

۸۳-۴۴۷۸ م

کتابخانه ملی ایران



اصفهان : خیابان پروین، بعد از پل سرهنگ، بن بست مهر، پلاک ۳۲۳
تلفن: ۰۹۱۲۱۴۹۹۶۵۷

دادسرا

و

تحقیقات مقدماتی

مؤلف: محمدحسین شاملو احمدی

چاپ: اول، شمارگان ۲۰۰۰

لیتوگرافی: بهنرپرداز، چاپ: پارسا، صحافی: نوید

نایب و صفحه آرایی: دفتر فنی یاس

قیمت: ۲۵۰۰۰ ریال

ISBN:964-93202-4-5

شابک ۹۶۴-۹۳۲۰۲-۴-۵

۱	مقدمه
۱۳	بخش اول : بررسی مبانی تحقیقات مقدماتی
۱۵	فصل اول : کلیات
۱۶	مبحث اول : تعاریف
۱۶	گفتار اول : تعاریف حقوقدانان
۱۷	گفتار دوم : تعریف قانونی
۱۸	مبحث دوم : حدود تحقیقات مقدماتی
۱۹	مبحث سوم : مقامات تعقیب و اجرای تحقیقات مقدماتی
۱۹	گفتار اول : دادستان و دادیاران
۱۹	الف) دادستان
۲۲	ب) معاونین دادستان و دادیاران
۲۲	ج) انواع دادیاران
۲۲	۱) دادیاران تحقیق
۲۳	۲) دادیاران اظهار نظر
۲۳	۳) دادیار اجرای احکام
۲۳	۴) دادیار ناظر زندان
۲۴	۵) دادیار نماینده دادستان در دادگاه
۲۶	گفتار دوم : باز پرس
۳۱	گفتار سوم : دادگاه
۳۳	گفتار چهارم : ضابطان دادگستری
۳۳	الف) تعریف
۳۳	ب) انواع ضابطان
۳۶	ج) حجیت گزارش ضابطان
۳۶	د) ضوابط حاکم بر ضابطان

۳۹	هـ) حمایتها و تنبیها
۳۹	۱) تدابیر حمایتی
۴۱	۲) تدابیر تنبیهی
۴۳	فصل دوم : اصول حاکم بر تحقیقات مقدماتی
۴۴	مبحث اول : اصل برائت
۴۴	گفتار اول : تعریف
۴۴	گفتار دوم : تاریخچه
۴۵	گفتار سوم : مبانی اصل برائت
۴۵	الف) دلایل نقلی
۴۵	۱) کتاب (قرآن)
۴۵	۲) سنت
۴۵	ب) دلایل عقلی
۴۶	۱- اسناد بین المللی
۴۷	۲- حقوق داخلی
۴۷	گفتار چهارم : آثار اصل برائت
۵۰	مبحث دوم : اصل تفکیک وظایف مقامات تعقیب، تحقیق و قضاوت
۵۳	مبحث سوم: اصل قانونی بودن جرایم و مجازاتها
۵۳	گفتار اول: تعریف
۵۵	گفتار دوم: آثار اعتقاد به اصل قانونی بودن جرایم و مجازاتها
۵۵	الف) عطف به ماسبق نشدن قوانین جزایی
۵۵	- استثنائات وارد بر اصل عطف به ماسبق نشدن
۵۶	۱- قوانین شکلی
۵۶	۲- تصریح بوسیله مقنن
۵۷	۳- قوانین تفسیری
۵۷	۴- قانون اخف
۵۷	۵- نسخ قانون جزا
۵۷	۶- مرور زمان

۵۸	ب) تفسیر مضیق قوانین جزایی
۵۹	مبحث چهارم: اصل شخصی بودن مجازاتها
۶۰	مبحث پنجم: اصل تساوی افراد در برابر قانون
۶۳	فصل سوم: ملزومات تحقیقات مقدماتی
۶۴	مبحث اول: استقلال مقام تحقیق
۶۴	گفتار اول: استقلال مقام تحقیق از دادستان
۶۶	گفتار دوم: استقلال در برابر دادگاه
۶۷	گفتار سوم: استقلال در برابر اصحاب دعوی
۶۷	گفتار چهارم: استقلال در برابر دولت
۶۹	مبحث دوم: حمایت از مقام تعقیب و تحقیق
۷۴	مبحث سوم: بی طرفی مقام تعقیب و تحقیق
۷۹	مبحث چهارم: حفظ رازشغلی
۸۱	مبحث پنجم: سرعت در انجام تحقیقات مقدماتی
۸۵	فصل چهارم: ضوابط حاکم بر تحقیقات مقدماتی
۸۷	مبحث اول: موانع تعقیب
۸۷	گفتار اول: صلاحیت
۸۷	الف) تعریف
۸۷	ب) انواع صلاحیت
۸۷	۱) صلاحیت ذاتی
۹۵	۲) صلاحیت محلی
۹۸	اول) استثنائات اثباتی صلاحیت محلی
۹۸	۱- صلاحیت اعتباری (موقتی)
۹۹	۲- توسعه قانونی صلاحیت
۹۹	۲-۱) تعریف
۹۹	۲-۲) اوصاف توسعه صلاحیت
۹۹	۲-۲-۱) پیوستگی جرایم
۱۰۰	۲-۲-۲) تجزیه ناپذیر بودن دادرسی

۱۰۱	۲-۳) مزیت توسعه قانونی صلاحیت	
۱۰۲	۲-۴) موارد توسعه قانونی صلاحیت	
۱۰۲	۲-۴-۱) صلاحیت دادگاههای عمومی و اختصاصی	
۱۰۴	۲-۴-۲) همه جرایم در صلاحیت دادگاه عمومی است	
۱۰۴	۲-۴-۲-۱) جرایم از یک درجه نیستند	
۱۰۶	۲-۴-۲-۲) جرایم همه از یک درجه‌اند	
۱۰۸	دوم) موارد عدم اعمال صلاحیت محلی	
۱۰۹	۱) صلاحیت اضافی	
۱۰۹	۱-۱) تعریف	
۱۰۹	۱-۲) موارد صلاحیت اضافی	
	۱-۲-۱) موارد صلاحیت اضافی دادسرا و دادگاه عمومی و انقلاب	تهران
۱۰۹		
	۱-۲-۲) موارد صلاحیت اضافی دادسرا و دادگاه نظامی	تهران
۱۱۱		
۱۱۱	۱-۲-۳) صلاحیت اضافی دادگاه جزایی مرکز استان	
۱۱۵	۲) احاله دعوی جزایی	
۱۱۵	۲-۱) تعریف	
۱۱۶	۲-۲-۱) اقامت بیشتر متهمین در حوزه دیگر	
	۲-۲-۲) دور بودن محل وقوع جرم از دادگاه صالح و نزدیک بودن	
۱۱۶		دادگاه هم عرض حوزه مجاور
۱۱۷	۲-۲-۳) حفظ نظم و امنیت	
۱۱۷	۲-۲-۴) سوءظن مشروع	
۱۱۸	۲-۳) تشریفات احاله	
۱۱۹	۲-۴) شکل احاله	
۱۲۰	سوم) قرار عدم صلاحیت	
۱۲۰	۱) تعریف	
۱۲۱	۲) شکل قرار عدم صلاحیت	

۱۲۵	چهارم) اختلاف در صلاحیت
۱۲۵	۱) اختلاف در مرحله دادسرا
۱۲۵	۱-۱) اختلاف بین مقام تحقیق و دادستان
۱۲۵	۱-۲) اختلاف بین دودادسرا از دو حوزه قضایی
۱۲۶	۱-۳) اختلاف بین دادسرا و مرجع غیرقضایی
۱۲۷	۲) اختلاف در مرحله دادگاه
۱۲۷	گفتار دوم: لزوم شکایت شاکی در جرایم قابل گذشت
۱۲۷	الف: جرایم قابل گذشت
۱۲۷	۱) تعریف
	۲) ضوابط تشخیص جرم قابل گذشت از جرم غیرقابل
۱۲۸	گذشت
۱۲۸	۲-۱) ضابطه قانونی
۱۲۹	۲-۲) روش مبتنی بر رویه قضایی
۱۲۹	۲-۲-۱) آراء هیأت عمومی دیوان عالی کشور
۱۳۲	۲-۲-۲) نظریات مشورتی اداره حقوقی فقه قضاییه
۱۳۴	ب) طرح شکایت از سوی غیر ذی نفع
۱۳۶	گفتار سوم: جنون متهم
۱۳۶	الف: تعریف
۱۳۷	ب: انواع جنون
۱۳۷	۱) جنون ادواری
۱۳۷	۲) جنون دایمی
۱۳۷	ج: تأثیر جنون بر مسئولیت متهم
۱۳۷	۱) جنون قبل از ارتکاب جرم
۱۳۸	۲) جنون حین ارتکاب جرم
۱۴۰	۳) جنون در زمان تعقیب
۱۴۱	د: تأثیر جنون در وضعیت شرکا و معاونین جرم
۱۴۲	گفتار چهارم: مصونیت‌ها

۱۴۲	الف) تعریف
۱۴۳	ب) انواع مصونیتها و اقدام مقام تحقیق
۱۴۳	۱) مصونیت‌های قضات
۱۴۳	۱-۱) مصونیت شغلی
۱۴۳	۱-۲) مصونیت قضایی
۱۴۵	۲) مصونیت سیاسی
۱۴۵	۲-۱) مصونیت مأمورین سیاسی
۱۴۶	۲-۲) مصونیت مأمورین کنسولی
۱۴۶	۳) مصونیت پارلمانی
۱۴۷	گفتار پنجم : اناطه
۱۴۷	الف) تعریف
۱۴۸	ب) موارد صدور قرار اناطه
۱۴۸	۱) در موارد ایرادهای مدنی قبل از رأی
۱۴۸	۱-۱) ایراد مالکیت
۱۵۱	۱-۲) ایراد زوجیت
۱۵۲	۱-۳) ایراد ورشکستگی
۱۵۴	۲) ایرادهای کیفری قبل از رأی
۱۵۵	۳) ایرادهای اداری قبل از رأی
۱۵۶	ج) قابل اعتراض بودن قرار اناطه
۱۵۶	د) تکلیف ذی نفع پس از صدور قرار اناطه
۱۵۸	هـ) شکل صدور قرار اناطه
۱۵۹	مبحث دوم : جهات سقوط دعوی عمومی
۱۶۰	گفتار اول : حصول گذشت شاکی
۱۶۱	الف) شرایط گذشت
۱۶۱	ب) تعدد شکات
۱۶۲	ج) عدول از گذشت
۱۶۲	د) اشکال اعلام گذشت

۱۶۳	هـ) چگونگی اعلام گذشت
۱۶۳	و) شکل صدور قرار موقوفی تعقیب به جهت گذشت شاکی
۱۶۴	گفتار دوم: مرور زمان
۱۶۴	الف) تعریف
۱۶۴	ب) مبنای مرور زمان
۱۶۷	ج) انواع مرور زمان
۱۶۷	۱) مرور زمان شکایت
۱۶۷	۲) مرور زمان تعقیب
۱۶۸	۳) مرور زمان مجازات
۱۶۸	د) اثر مرور زمان
۱۶۸	هـ) قطع مرور زمان
۱۷۰	و) اثر قطع مرور زمان
۱۷۱	ز) تعلیق مرور زمان
۱۷۱	ح) اثر تعلیق مرور زمان
۱۷۲	ط) مبنای تعلیق مرور زمان
۱۷۲	ی) اوصاف مرور زمان
۱۷۲	۱) وصف عمومی
۱۷۳	۲) وصف امری
۱۷۳	ک) مدت مرور زمان
۱۷۴	ل) مبدأ مرور زمان
۱۷۵	گفتار سوم: فوت متهم
۱۷۵	الف) فوت متهم قبل از تعقیب
۱۷۶	ب) فوت متهم حین تحقیقات مقدماتی و رسیدگی
۱۷۶	ج) فوت متهم پس از صدور حکم
۱۷۶	۱) فوت متهم قبل از قطعیت حکم
۱۷۶	۲) فوت متهم پس از قطعیت حکم
۱۷۸	۳) فوت متهم حین اجرای حکم

۱۷۸	(د) آثار فوت متهم
۱۷۸	(۱) تأثیر فوت متهم در وضعیت شرکاء و معاونین جرم
۱۷۸	(۲) تأثیر فوت متهم بر حقوق خصوصی زیان دیده از جرم
۱۸۰	(۳) تأثیر فوت متهم بر تأمین های مأخوذه از وی
۱۸۱	(۴) تأثیر فوت متهم بر حکم مصادره اموال
۱۸۲	گفتار چهارم: عفو
۱۸۲	الف) تعریف
۱۸۲	ب) اقسام عفو
۱۸۲	(۱) عفو عمومی
۱۸۳	(۱-۱) عفو عمومی مطلق
۱۸۳	(۱-۲) عفو عمومی مقید
۱۸۳	(۲) عفو خصوصی
۱۸۴	ج) آثار عفو
۱۸۴	(۱) اثر عفو بر زمان قبل از تعقیب
۱۸۵	(۲) اثر عفو بر زمان تعقیب و صدور حکم
۱۸۵	(۳) تأثیر عفو عمومی نسبت به حقوق زیان دیده
۱۸۶	(۴) تأثیر عفو عمومی در آثار محکومیت کیفری
۱۸۶	د) اوصاف عفو
۱۸۶	(۱) وصف امری
۱۸۷	(۲) وصف عمومی
۱۸۷	گفتار پنجم: اعتبار امر مختوم کیفری
۱۸۷	الف) تعریف
۱۸۸	ب) مبانی اعتبار حاکمیت امر مختوم کیفری
۱۸۸	(۱) مبنای تاریخی
۱۸۸	(۲) دکترین
۱۸۹	(۳) مبنای قانونی
۱۹۰	ج) شرایط استناد به اعتبار امر مختوم کیفری

۱۹۰	(۱) وحدت موضوع	
۱۹۱	(۲) وحدت اصحاب دعوی	
۱۹۲	(۳) وحدت سبب	
۱۹۲	(۴) قطعیت رأی صادره پیشین	
۱۹۳	(د) استثنا	
	(هـ) تأثیر حاکمیت امر مختوم کیفری بر ضرروزیان شاکی	خصوصی
۱۹۴		
۱۹۴	(و) اوصاف حاکمیت امر مختوم کیفری	
۱۹۴	(۱) وصف عمومی	
۱۹۴	(۲) وصف امری	
۱۹۵	گفتار پنجم: نسخ قانون جزا	
۱۹۵	(الف) تعریف	
۱۹۵	(ب) نسخ قانون جزا قبل از آغاز اقدامات تعقیبی	
۱۹۶	(ج) نسخ قانون جزا پس از اقدامات تعقیبی	
۱۹۶	(د) استثنا	
۱۹۷	(هـ) آثار نسخ قانون جزا	
۱۹۸	مبحث دوم: لزوم تحصیل دلیل از طریق قانونی	
۲۰۰	مبحث سوم: امتناع از تحقیق در صورت وجود جهات رد	
۲۰۶	مبحث چهارم: احتیاط در تحقیق پیرامون اعمال منافی عفت	
۲۰۹	فصل پنجم: قواعد حاکم بر تحقیقات مقدماتی	
۲۱۱	مبحث اول: قاعده الزامی بودن تعقیب	
۲۱۴	مبحث دوم: قاعده موقعیت داشتن تعقیب	
۲۱۹	فصل ششم: ویژگی های تحقیقات مقدماتی	
۲۲۰	مبحث اول: کتبی بودن	
۲۲۱	مبحث دوم: غیر علنی بودن	
۲۲۳	مبحث سوم: سری بودن	
۲۲۴	مبحث چهارم: غیر ترافعی بودن	

۲۲۶	نتیجه بخش اول
۲۲۷	بخش دوم : مراحل تحقیقات مقدماتی (شروع تا پایان)
۲۳۳	فصل اول : کشف جرم
۲۳۵	مبحث اول : روشهای کشف جرم
۲۳۵	گفتار اول : شکایت شاکی
۲۳۵	الف) اقسام شکایت
۲۳۵	۱) شکایت کتبی
۲۳۶	۲) شکایت شفاهی
۲۳۹	ب) سمت شاکی
۲۴۲	ج) استنکاف از پذیرش شکایت
۲۴۴	گفتار دوم : گزارش ضابطین دادگستری
۲۴۴	الف) درجرائم مشهود
۲۴۴	۱) جرم مشهود واقعی
۲۴۵	۲) جرم مشهود حکمی
۲۴۹	ب) درجرائم غیر مشهود
۲۵۱	گفتار سوم : اعلام جرم
۲۵۲	الف) اعلان و اخبار اشخاص مؤثق
۲۵۳	ب) اعلان و اخبار سایر اشخاص
۲۵۵	ج) تکلیف به اعلام جرم
۲۵۸	د) اعلام جرم دروغین
۲۵۹	گفتار چهارم : اظهار و اقرار متهم
۲۶۰	گفتار پنجم : مشاهده بازپرس در جرائم مشهود
۲۶۱	مبحث دوم : حفظ آثار و ادله جرم
۲۶۱	گفتار اول : حفظ صحنه جرم
۲۶۱	الف) تعریف صحنه جرم
۲۶۲	ب) اهمیت صحنه جرم
۲۶۳	ج) نگهداری صحنه جرم

۲۶۴	گفتار دوم : بررسی صحنه جرم
۲۶۴	الف) یادداشت برداری از صحنه جرم
۲۶۶	ب) تهیه فیلم و عکس از صحنه جرم
۲۶۶	ج) تهیه کروکی صحنه جرم
۲۶۷	گفتار سوم : برداشت دلایل و آثار جرم از صحنه جرم
۲۶۹	فصل دوم : تعقیب جرم
۲۷۱	مبحث اول : تحقیق از شاکی
۲۷۱	گفتار اول : شاکی کیست ؟
۲۷۱	گفتار دوم : استماع شکایت
۲۷۴	گفتار سوم : احضار و جلب شاکی
۲۷۶	مبحث دوم : تحقیق از شاهد و مطلعین
۲۷۶	گفتار اول : تعریف
۲۷۷	گفتار دوم : شرایط شاهد
۲۷۸	گفتار سوم : وظایف شاهد
۲۷۸	الف) حضور در دادگاه یا نزد مقام تحقیق
۲۷۹	۱- تشریفات احضار شاهد
۲۸۲	۲- جلب شاهد
۲۸۴	ب) اتیان سوگند
۲۸۵	ج) ادای شهادت
۲۸۷	گفتار چهارم : تحقیق از گواهان و مطلعین
۲۹۰	گفتار پنجم : جرح شاهد
۲۹۲	گفتار ششم : شهادت کذب
۲۹۵	مبحث سوم : تعقیب متهم
۲۹۵	گفتار اول : احضار متهم
۲۹۵	الف) تعریف احضار
۲۹۶	ب) ضوابط ناظر به احضار متهم
۲۹۶	۱- ضابطه ماهوی

۲۹۸	۲- ضوابط شکلی
۳۰۴	ج) چگونگی احضار
۳۰۶	گفتار دوم: جلب متهم
۳۰۶	الف) تعریف
۳۰۷	ب) ضوابط ناظر به جلب متهم
۳۰۷	۱- ضابطه قانونی
۳۰۷	۲- ضوابط شکلی
۳۱۲	ج) جلب سیار
۳۱۲	د) چگونگی جلب متهم
۳۱۶	هـ) قلمرو اجرایی دستور جلب
۳۱۸	و) جهات جلب متهم
۳۱۸	۱- جلب مؤخر بر احضار
۳۲۱	۲- جلب بدون احضار
۳۲۴	ز) جلب متهمی که قبلاً تأمین سپرده است
۳۲۵	گفتار سوم: حقوق شخص تحت نظر
۳۲۹	گفتار چهارم: تحقیق از متهم
۳۲۹	الف) مقدمات بازجویی

۱) نحوه حضور متهم نزد مقام تحقیق یا

رسیدگی

۳۳۰	
۳۳۱	۲) احراز هویت
۳۳۴	۳) تذکرات قانونی
۳۳۵	ب) تفهیم اتهام
۳۳۵	۱) تعریف
۳۳۶	۲) ضوابط حاکم بر تفهیم اتهام
۳۴۰	ج) نحوه تفهیم اتهام
۳۴۰	د) اخذ دفاع متهم
۳۴۰	هـ) استنطاق (بازجویی)

۳۴۱	و) ضوابط حاکم بر بازجویی	
۳۴۷	مبحث چهارم: اخذ تأمین کیفری	
۳۴۷	گفتار اول: تکلیفی یا اختیاری بودن صدور قرار تأمین	
۳۴۹	گفتار دوم: ضوابط اخذ تأمین	
۳۵۰	گفتار سوم: انواع قرار تأمین	
۳۵۱	الف) قرار التزام به حضور با قول شرف	
۳۵۳	- شکل صدور قرار	
۳۵۳	ب) قرار التزام به حضور با تعیین وجه التزام	
۳۵۴	- شکل صدور قرار	
۳۵۴	ج) قرار كفالت	
۳۵۵	۱) شكل صدور قرار	
۳۵۷	-) فرم نامه معرفی متهم به زندان	
۳۵۸	۲) قرار قبولی كفالت	
۳۵۹	۳) نمونه درخواست برای كفالت	
۳۵۹	۴) شكل صدور قرار قبولی كفالت	
۳۶۰	د) قرار وثیقه	
۳۶۲	۱) فرم صدور قرار وثیقه	
۳۶۴	۲) فرم درخواست توثیق از متهم و معرفی وثیقه	
۳۶۴	۳) فرم صورتجلسه حضور وثیقه گذار برای ابداع	وثیقه
۳۶۵	۴) فرم دستور و تصمیم بازپرس پس از معرفی وثیقه	
۳۶۵	۵) فرم مکاتبه با اداره ثبت جهت بازداشت وثیقه	ملکی
۳۶۶	۶) فرم قرار قبولی وثیقه	
۳۶۷	۷) فرم دستور آزادی متهم پس از صدور قرار قبولی وثیقه یا	کفیل
۳۶۷	هـ) قرار بازداشت موقت	

۳۶۸	۱) انواع قرار بازداشت موقت	
۳۶۸	۱-۱) قرار بازداشت موقت اختیاری	
۳۶۹	- شکل صدور قرار بازداشت اختیاری	
۳۷۰	۱-۲) قرار بازداشت موقت اجباری	
۳۷۱	۱-۲-۱) موارد صدور قرار بازداشت موقت اجباری	
۳۷۲	۱-۲-۲) شکل صدور قرار بازداشت موقت اجباری	
۲	۲) مقامات صالح برای صدور قرار بازداشت	
۳۷۳		موقت
۳۷۴	۳) قواعد حاکم بر بازداشت موقت	
۳۷۶	۴) بازداشت موقت از دیدگاه حقوق تطبیقی	
۳۷۶	۴-۱) بازداشت موقت در فرانسه (تحت اصلاحات قانون	۱۵ ژوئن ۲۰۰۰)
۳۸۲	۴-۲) بازداشت موقت از دیدگاه کنوانسیون اروپایی حقوق	بشر
۳۸۲	۴-۲-۱) مقدمه	
۳۸۲	۴-۲-۲) مفهوم محرومیت از آزادی	
۳۸۴	۴-۲-۳) قانونی بودن محرومیت از آزادی	
۳۸۵	۴-۲-۴) نحوه و شکلهای محرومیت از آزادی	
۳۸۵	۴-۲-۴-۱) بازداشت بعد از محکومیت	
۳۸۵	۴-۲-۴-۲) بازداشت موقت	
۳۸۶	۴-۲-۵) دلایل و انگیزه‌های بازداشت موقت	
۳۸۶	۴-۲-۵-۱) مظنونیت به ارتکاب جرم	
۳۸۷	۴-۲-۵-۲) جلوگیری از ارتکاب جرم	
۳۸۷	۴-۲-۵-۳) ترس از فرار	
۳۸۸	۴-۲-۶) حق حضور فوری نزدیک قاضی	
۳۹۰	و) قرار کنترل قضایی	
۳۹۱	۱) شرایط توسل به کنترل قضایی	

- ۳۹۱ انواع نظارت قضایی
- ۳۹۲ ۳) ضمانت اجرای نقض قرار کنترل قضایی
- ۳۹۳ مبحث پنجم: اقدامات تکمیلی تحقیقات مقدماتی
- ۳۹۴ گفتار اول: قرارهای اعدادی
- ۳۹۴ الف) قرار تأمین خواسته کیفری
- ۳۹۶ - فرم صدور قرار تأمین خواسته کیفری
- ۳۹۶ ب) قرار ممنوعیت خروج متهم از کشور
- ۳۹۹ ۱- فرم صدور قرار ممنوعیت خروج متهم از کشور
- ۴۰۰ ۲- فرم مکاتبه با دادستانی کل کشور
- ۴۰۰ ج) قرار کارشناسی
- ۴۰۱ ۱- مسئولیت کارشناسان
- ۴۰۲ ۲- فرم صدور قرار ارجاع امر به کارشناسی
- ۴۰۴ و) قرارهای معاینه و تحقیق محلی
- ۴۰۴ ۱- قرار معاینه محلی
- ۴۰۴ - فرم صدور قرار معاینه محلی
- ۴۰۵ ۲- قرار تحقیق محلی
- ۴۰۵ - فرم صدور قرار تحقیق محلی
- ۴۰۵ د) نیابت قضایی
- ۴۰۷ ۱- فرم نیابت برای احضار و تحقیق از متهم
- ۴۰۷ ۲- فرم نیابت قضایی برای بازداشت ملوک موضوع
- ۴۰۷ وثیقه
- ۴۰۹ گفتار دوم: اقدامات و دستورات قضایی
- ۴۰۹ الف) اقدامات قضایی
- ۴۰۹ ۱- بازرسی منزل، اماکن و اشیاء
- ۴۰۹ ۱-۱) اهمیت موضوع
- ۴۱۰ ۱-۲) محدودیتهای بازرسی منزل، اماکن و اشیاء
- ۴۱۳ ۱-۳) فرم صدور دستور بازرسی منزل

۴۱۴	۲- کنترل و شنود تلفن	
۴۱۷	۳- مواجهه حضوری	
۴۱۸	- نمونه انجام مواجهه حضوری	
۴۲۰	۴- اخذ سوابق کیفری	
۴۲۰	۵- بازسازی صحنه جرم	
۴۲۱	۶- تعیین قيم اتفاقی	
۴۲۲	۷- قرار دادن متهم در اختیار ضابطان	
۴۲۲	۸- احضار متهم از زندان	
۴۲۳	- فرم دستور احضار متهم از زندان	
۴۲۳	۹- تحقیق از متهم یا شاکی در جلسات بعدی	
۴۲۵	- فرم تحقیق از متهم	
۴۲۵	۱۰- تجدید نظر در تأمین مأخوذه از متهم	
۴۲۷	۱-۱۰) فرم تجدید نظر در قرار تأمین	
۴۲۷	۲-۱۰) فرم مکاتبه بازندان پیرامون ابقاء تأمین	
۴۲۸	۱۱- تعیین تکلیف اموال توقیفی	
۴۳۱	- نمونه دستور رد اموال توقیفی	
۴۳۱	ب) دستورات قضایی	
	۱-۱) در تصادف منتهی به ضرب و جرح	
۴۳۱		غیر عمدی
۴۳۲	۲-۱) در تصادف منتهی به قتل غیر عمدی	
	۲- دستور جهت رسیدگی به شکایت شاکی در مورد مفقودی	
۴۳۳		یا سرقت یا ... چک
	۱-۲) نمونه گواهی موضوع تبصره ۲ ماده ۱۴ قانون صدور	
۴۳۳		چک
۴۳۴	۲-۲) نمونه دستور در مورد سرقت چک	
	۳-۲) نمونه دستور در خصوص تحصیل چک از طریق	
۴۳۵		کلاهبرداری

۲-۴) نمونه دستور پیرامون تحصیل چک از طریق خیانت

۴۳۶

در امانت

۳- نمونه دستور در خصوص شکایات مربوط به ضرب

۴۳۶

و جرح عمدی

۴۳۷

۴- نمونه دستور در مورد سرقت

۴۴۰

۵- نمونه دستور در مورد خیانت در امانت

۴۴۱

۶- نمونه دستور در مورد کلاهبرداری

۴۴۲

۷- نمونه دستور در مورد رباخواری

۴۴۳

۸- نمونه دستور در مورد بزه انتقال مال غیر

۴۴۴

مبحث ششم: اخذ آخرین دفاع.

۴۴۵

فصل سوم: پایان تحقیقات مقدماتی

۴۴۸

مبحث اول: در موارد صدور قرار موقوفی تعقیب

۴۴۹

مبحث دوم: در موارد صدور قرار منع تعقیب

۴۴۹

گفتار اول: جهات قانونی صدور قرار منع تعقیب.

۴۴۹

الف) عدم احراز توجه اتهام به متهم

۴۵۰

ب) جرم نبودن عمل انتسابی

۴۵۱

گفتار دوم: آثار قرار منع تعقیب

۴۵۴

- شکل صدور قرار منع تعقیب

۴۵۵

مبحث سوم: قرار ترک تعقیب

۴۵۶

- شکل صدور قرار ترک تعقیب

۴۵۷

مبحث چهارم: قرار تعلیق تعقیب

۴۶۰

- شکل صدور قرار تعلیق تعقیب

۴۶۱

مبحث پنجم: قرار بایگانی پرونده

۴۶۲

- شکل صدور قرار بایگانی پرونده

۴۶۳

مبحث ششم: قرار مجرمیت

۴۶۵

- شکل صدور قرار مجرمیت

۴۶۶

مبحث هفتم: کیفرخواست.

۴۶۷

- شکل صدور کیفرخواست

۴۶۸

۴۶۹

۴۷۹

نتیجه بخش دوم

نتیجه گیری کلی

منابع و مآخذ

www.ketab.ir

فهرست نشانه‌های اختصاری

اداره حقوقی قوه قضائیه	ا.ح.ق.ق
جلد	ج
رجوع کنید	ر.ک
.....	ص
.....	صفحه
.....	صص
.....	صفحات
قانون	ق
قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۲۹۰	ق.آ.د.ک
قانون آیین دادرسی عمومی و انقلاب در امور کیفری	ق.آ.د.ع.ا.ک
قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه	ق.آ.د.ک.ف
قانون آیین دادرسی مدنی	ق.آ.د.م
قانون آیین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب در امور مدنی	ق.آ.د.ع.ا.م
قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران	ق.ا.ج.ا.ا
قانون اصلاح قانون تشکیل دادگاههای عمومی و انقلاب	ق.ا.ق.ت.د.ع.ا
قانون تشکیل دادگاههای عمومی و انقلاب	ق.ت.د.ع.ا
قانون مدنی	ق.م
قانون مجازات اسلامی	ق.م.ا
قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران	ق.م.ج.ن.م.ج.ا.ا
قانون مجازات عمومی	ق.م.ع
قانون مبارزه با مواد مخدر	ق.م.م.م
ماده - مواد	م
نظریه مشورتي اداره حقوقی قوه قضائیه	ن.م.ا.ح.ق.ق

مقدمه

زمان اولیه تأسیس نهاد تعقیب یا حداقل نیاز به مداخله دولت در تعقیب برخی جرایم را می‌توان همزمان با پایان دوره انتقام خصوصی و آغاز دوره دادگستری عمومی دانست. شاهد مثال ما فرمان ۱۵۳۲ م. شارل پنجم در آلمان است که بعدها مبنای تدوین مقررات آیین دادرسی کیفری آن کشور از حیث شناسایی حق تعقیب بزهکاران از سوی دولت در کنار زیان دیده از جرم قرار گرفت.^۱ در بحث تعقیب جرم، نظامهای اتهامی، تفتیشی و مختلط برای عموم حقوقدانان مفاهیمی آشناست. از این بین دیرینه ترین شیوه رسیدگی، نظام اتهامی است. شیوه مذکور در خاور نزدیک (سومر و بابل) روم، یونان قدیم، دوران ملوک الطوایفی و اوایل قرون وسطی و در فرانسه در زمان غلبه بربرها "barbares" و در زمان کارولنژین‌ها "carolingiens" و خصوصاً قرن نهم میلادی مورد توجه بوده‌اند. امروز نیز می‌توان این شیوه را به شکل مدرن و منطبق با وضع امروز در کشورهای امریکای شمالی، کانادا و انگلستان مشاهده کرد. از عمده ویژگی‌های این نظام ضرورت طرح شکایت شاکی خصوصی برای تعقیب جرم،^۲ شفاهی بودن رسیدگی، علنی بودن جلسات محاکمه، توافعی بودن و رعایت تساوی (سلاح‌ها) بین طرفین دعوا عنوان شده است.^۳ از نظر اصول تشکیلات قضایی، این سیستم مختص یک نظام مردم سالار است. لذا مسئولیت متهم در برابر اجتماع است و رأی نیز به مجموع شهروندان تعلق دارد و چون مسئولیت متهم در برابر اجتماع است، قضاوت و رأی نیز با مجموع شهروندان است. بنابراین قضاوت، به قضات مردمی غیر متخصص (ژوری) سپرده می‌شود. ریاست و اداره دادگاه نیز با رییس محل یا نماینده اوست بدون اینکه در رأی شرکت کند و در نهایت حکم و عدالت به نام حکومت اجرا می‌شود.^۴ با این که این سیستم را مختص یک نظام مردم سالار دانسته‌اند اما عیب بزرگ آن را نادیده گرفتن حقوق و امنیت اجتماعی- زمانی که شاکی خصوصی قصد تعقیب

^۱ آشوری- دکتر محمد، آیین دادرسی کیفری، ج اول، انتشارات سمت، چاپ اول ۱۳۷۵ ص ۷۵

^۲ Faute de pleighnant pas de juge

^۳ همان (آشوری) ص ۲۰ و ۱۹ و لواسور- ژرژ، استفانی- گاستون، بولوک- برنار، آیین دادرسی کیفری، ترجمه دادبان-

دکتر حسن، انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی چاپ اول ۱۳۷۷ جلد اول ص ۵۳

^۴ همان (لواسور...)، ص ۵۵

دعوی را ندارد - شمرده‌اند. در مقام دوری از این عیب آنچنانکه فوستن هلی^۱ معتقد است در قرن ۱۴ م. با فرمان ۲۸ دسامبر ۱۳۵۵ م. در فرانسه دادستان پادشاه ابتکار تعقیب را مستقل از بزه دیده عهده‌دار می‌گردد.^۲ و امروزه نیز کشورهای که روش مذکور را تعقیب می‌کنند، برای طرح و تعقیب جرایم مضر به حال امنیت و حقوق عمومی، مقامی دولتی را تعیین نموده‌اند. این مقام در انگلستان که به موجب قانون سال ۱۸۸۲ م. پیش‌بینی شده است مدیر تعقیب و در کانادا به دادستان سلطنتی معروفیت دارد. ظهور دولتهای مستبد و ناتوانی سیستم اتهامی در ارضاء خواسته‌های این دولتها، موجب گرایش آنها به نظام جدیدی در شیوه رسیدگی به نام نظام تفتیشی شد، طوری که می‌توان از نظر تاریخی استقرار کامل آن را در فرانسه قرن سیزدهم میلادی دانست.

در این سیستم به جهت لزوم جمع‌آوری دلایل، قاضی نقش فعالی دارد (به خصوص در مرحله تحقیقات مقدماتی، قاضی کیفری، فردی متخصص و حرفه‌ای است) و از طرف دیگر قاعده تفکیک وظایف مقامهای تعقیب، تحقیق و قضاوت از یکدیگر نیز رعایت نمی‌شود، بلکه قاعده قدیمی «هر قاضی، دادستان عمومی نیز هست»^۳ (وحدت قاضی و دادستان) حاکمیت دارد.^۴ مجرمانه بودن تحقیقات، سری بودن محاکمه و عدم شناسایی حق و نقش وکیل، غیرترافعی بودن در مراحل رسیدگی و عدم موازنه سلاحها از دیگر ویژگیهای این شیوه رسیدگی است. اقرار و شهادت نیز مهمترین دلایل پذیرفته شده است. طوری که می‌توان گفت در صورت اقرار متهم به ارتکاب جرم دادگاه از حصول دلیل دیگری بی‌نیاز است. این نتیجه از نوشته‌های ژوس حقوقدان فرانسوی قبل از انقلاب ۱۷۸۹ فرانسه قابل درک است: «آنگاه که شخصی به ارتکاب جنایتی متهم گردد، هیچ کس بهتر از خود او نسبت به بی‌گناهی یا بزهکاری اش آگاهی کامل ندارد. در نتیجه بین همه ادله‌ای که توان کشف حقیقت دارند، دلیلی که از همه مهمتر و از هر گونه اشتباه نیز مصون است، اقرار متهم است»^۵ بروز معایب گسترده نظام تفتیشی و انتقادات زیاد حقوقدانان و اندیشمندان و نیز مخالفتهای آزادی خواهان رفته

^۱. Faustin-helie

^۲. همان (لواور...)، ص ۵۴

^۳. tout juge est procureur general

^۴. آشوری - دکتر محمد، آیین دادرسی کیفری، ج اول، انتشارات سمت، چاپ اول ۱۳۷۵، ص ۲۵۱.

^۵. همان ص ۲۹

رفته به تعدیل نظام تفتیشی و تولد نظام دیگری که تلفیقی از دو نظام تفتیشی و اتهامی است به نام سیستم مختلط منجر شد. در تدوین این نظام سعی شده محاسن نظامهای دوگانه ملحوظ و از معایب آن پرهیز شود. لذا رسیدگی به دو مرحله تقسیم می‌شود: مرحله اول یعنی تحقیقات مقدماتی که بر مبنای سیستم تفتیشی انجام می‌گیرد (تحقیقات کتبی، غیر علنی و غیر ترافیعی است) و مرحله رسیدگی نیز بر مبنای نظام اتهامی (شفاهی، ترافیعی و علنی) صورت می‌گیرد، با توجه به توضیحات فوق می‌توان گفت نظام رسیدگی قضایی فرانسه ابتدا بر روش اتهامی (قرن ۱۳ م.) و سپس بر روش نظام تفتیشی شکل گرفته است. اما همزمان با انقلاب کبیر فرانسه و نفوذ اندیشه‌های آزادی خواهان و اندیشمندان و حقوقدانان فرانسوی، رفته رفته حاکمان و قانونگذاران فرانسه از روش تفتیشی به نظام مختلط روی آورده اند. امروزه اصلاحات انجام شده در قانون آیین دادرسی فرانسه خصوصاً در مرحله مربوط به تحقیقات مقدماتی، حاکمیت اصل برائت و رعایت قاعده تفکیک وظایف مقامات تعقیب، تحقیق و قضاوت را می‌توان تحت تأثیر قانون اساسی مصوب ۱۹۵۸ و نیز پیمان اروپایی حقوق بشر و آراء دیوان استراسبورگ (دیوان اروپایی حقوق بشر) دانست. این تغییرات به ویژه با قوانین زیر انجام شده است: فرمان ۱۳ فوریه و ژوئن ۱۹۶۰، اصلاحیه ی ۱۹۵۷، فرمان ۱۲۹۶-۵۱ (۲۳ دسامبر ۱۹۵۸)، قانون ژوئیه ۱۹۷۰ با عنوان تأمین بهترین حمایت از شهروندان.^۱ (مهمترین اصلاح به موجب قانون اخیر، تغییر قرار آزادی موقت به توقیف موقت و تأسیس نهاد کنترل قضایی است.) قانون ۶ اوت ۱۹۷۵، قوانین ۱۰ ژوئن ۱۹۸۳، ۳۰ دسامبر ۱۹۸۵، ۹ دسامبر ۱۹۸۶، ۳۰ دسامبر ۱۹۸۷، ۶ ژوئیه ۱۹۸۹، ۱۰ ژوئیه ۱۹۹۱، ۴ ژانویه ۱۹۹۳، که با قانون ۱۴ اوت ۱۹۹۳ اصلاح و تکمیل شده است^۲ و اصلاحیه گسترده اخیر (۱۵ ژوئن ۲۰۰۰) خصوصاً در مورد اصل برائت و آثار آن در بازداشت موقت و شخص تحت نظر که سیستم کیفری فرانسه را به نحو چشمگیری از سیستم مختلط به سمت اتهامی سوق داده است.

^۱ "tendant à renforcer la garantie des droits individuels des citoyens."

^۲ با اصلاحات ۱۹۹۳ در ق. د. ک. ف. مفهوم ورود اتهام "inculpation" به مورد بررسی واقع شدن "mise en examen" تغییر یافت و تحقیقات مقدماتی به وصف حضوری بودن (بواسطه دسترسی گسترده وکیل به پرونده در جریان تحقیقات و رسیدگی) نزدیک شد.

ایران نیز از نظر تاریخی در زمینه رسیدگی به جرایم تحت تأثیر تمدنهای مختلف قرار داشته است و شاید بتوان گفت در مراحل اولیه از تاریخ وضعیتی بهتر از کشورهای اروپایی داشته است. سابقه وجود نهادی که جرایم را تعقیب نماید نیز به دوره ساسانی برمی گردد چنانچه در مورد سازمان شهربانی به عنوان متولی کشف جرم و جمع آوری دلایل نقل کرده اند: «در امپراطوری ساسانی شهربانی سازمانی مؤثر و نیرومند بود. در هر محل مهم نیرویی تحت فرماند هی افسری لایق وجود داشت. در شهرها هر واحدی تحت نظارت رئیسی بود به نام کوبان. کوبان مسئول انتظامات شهر و هر جا که جرمی اتفاق می افتاد، دستگیری مجرم و کشف جرم با او بود. این افسر شهربانی قانون دادرسی و روش حاکم را می دانست و احکام و قرارهای محکمه را اجرا می کرد. اثبات دعای جزایی و شناختن هویت بزهکاران به عهده او بود. هنگامی که پرونده نزد قاضی می آمد قاضی دقیقاً به کیفیت دستگیری متهم و زمان ارتکاب جرم و مدت توقیف متهم رسیدگی می کرد و اگر خلافی در این امور مشهود می افتاد، از افسر شهربانی علت را می پرسید و اگر متهم به نظر این قاضی بی گناه می آمد فوراً به آزادی وی دستور می داد.^۱ پس از نهاد مذکور (شهربانی) می توان به دیوان جنایی در عهد صفویه اشاره کرد که در زمان وقوع قتل یا سرقت، دادرس دیوان، مشهور به دیوان بیگی عهده دار کشف جرم، تعقیب و تحقیق و مجازات مجرم بود.^۲ مقام دیگری که ذکر آن بی فایده نیست، نهاد حسبییه است. محتسب عهده دار قسمتی از وظایف امروزی شهردار و مأمورین انتظامی و دادگاههای خلاف و امور صنفی بوده است.^۳ با آغاز دوره قانونگذاری در ایران به اقتباس از کشورهای اروپایی قانون اصول محاکمات جزایی در سال ۱۲۹۰ به تصویب رسید. به موجب این قانون تحقیقات مقدماتی ابتدا به بازپرس سپرده شد و با توجه به مشکلات عدیده و کمبود بازپرس و تراکم پرونده ها و متمرکز کردن بازپرسان بر امور جنایی، با اصلاحات سال ۱۳۵۲ دادستان و دادیاران تحقیق در کنار بازپرس قرار گرفتند. اما تصویب قانون تشکیل دادگاههای عمومی و انقلاب به یکباره این تأسیس مهم را از نظام قضایی حذف و چنان ضربه ای به حقوق عمومی و متهم و شاکی خصوصی وارد کرد که شاید سالهای سال جبران آن ممکن نباشد (جالب

^۱ آخوندی - دکتر محمود، آیین دادرسی کیفری، جلد اول، انتشارات سمت، چاپ اول، تابستان ۱۳۷۵، ص ۷۲ (پاورقی)

^۲ مأخذ قبل ص ۷۵ به نقل از پاشا صالح - علی، سرگذشت قانون ص ۲۲۲

^۳ همان ص ۷۶ و ۷۵ به نقل از محقق داماد بازرسی از دیدگاه اسلام، فصل نامه حق شماره اول ص ۵۲

این که کسی هم مورد بازخواست قرار نگیرد و کسی هم نپرسید میلیاردها تومان سرمایه ملی چرا هدر رفت و چرا صدها تن از قضات با سابقه و باتجربه از این سیستم خارج شدند؟ به موجب قانون مذکور و با حذف دادسرا و عناوین دادستان و دادیار و بازپرس، تمامی مراحل از کشف جرم و تحقیقات مقدماتی تا مرحله صدور و اجرای حکم در اختیار یک نفر به عنوان قاضی دادگاه قرار گرفت تا بالاخره ناکارآمدی آن و افزایش جرایم علیه حقوق عمومی و ... قانونگذار را به احیاء مجدد دادسرا مجبور ساخت.

آنچه که گفته شد بدین منظور است تا به پاسخ چهار سؤال اساسی ذیل برسیم.

اول: اهمیت تحقیقات مقدماتی در چیست؟

دوم: جایگاه تحقیقات مقدماتی در ق. آ. د. د. ع. ا. ک. کجاست؟ آیا بانظام

تفتیشی مطابقت دارد یا اتهامی یا این که خصوصیات نظام مختلط را دارد؟

سوم: آیا مرحله تحقیقات مقدماتی در ق. آ. د. د. ع. ا. ک. از مرحله قضاوت

متمايز و مشخص شده است؟

چهارم: تحقیقات مقدماتی محدود به چه جرایمی است؟

شکی نیست تحقیقات مقدماتی به عنوان مرحله‌ای که در آن دلایل له و علیه

متهم جمع‌آوری می‌شود و از این مسیر وی از ادامه تعقیب مصون یا به مرحله

قضاوت و احتمالاً محکومیت هدایت می‌شود، مرحله‌ای مهم از مراحل مهم دادرسی

کیفری است. مرحله‌ای که در قوانین اکثر کشورها خصوصاً در قانون آیین دادرسی

کیفری به شکل، کیفیت و چگونگی انجام آن، حقوق و تکالیف طرفین و ضابطان

توجه ویژه‌ای معمول شده است. این توجهات از یک کشور به کشور دیگر ممکن

است به جهات مختلف یک بردار، متفاوت باشد. در یک کشور ممکن است آزادی در

تمام جوانب مثبت آن، احترام به حقوق فردی و کرامت انسان، محور ارزش و اهمیت

باشد. برعکس در کشوری دیگری ممکن است چنین امری مورد توجه هیأت حاکمه و

قانونگذار نباشد. کشوری هم ممکن است امری بینابین اتخاذ نماید به هر حال آن

چنانکه ژان پرادل حقوقدان فرانسوی معتقد است «آیین دادرسی کیفری یکی از

مهم‌ترین وسایل برای شناخت ماهیت یک رژیم سیاسی نیز می‌باشد به علاوه به منزله

یک میزان سنج است که درجه آزادمندی یک سیستم سیاسی و حقوقی را مشخص می‌نماید^۱

و از قول ماریو پاگانو حقوقدان قرن ۱۸ ایتالیا به کرات نقل شده است: «اگر در یک کشور ناشناخته وارد شدید و خواستید بدانید آیا در این کشور آزادی‌های مدنی حمایت می‌شود یا خیر، آیین دادرسی کیفری آن کشور را مطالعه کنید»^۲

پاسخ به سؤال دوم از مطالعه مقررات ق. آ. د. د. ع. ا. ک. روشن است. ما با تحقیقات خود ثابت خواهیم کرد قانونگذار ایرانی برعکس قانونگذار فرانسوی که با اصلاحات ۱۵ ژوئن ۲۰۰۰ نظام دادرسی خود را به سمت سیستم اتهامی هدایت کرده است، با تصویب موادی نظام دادرسی کیفری ایران را از نظام مختلط به سمت سیستم تفتیشی سوق داده است. مواردی چون اختیار دادستان در انتخاب قاضی تحقیق و حق تحقیق و رسیدگی مقدماتی در تعداد زیادی از جرایم، محرومیت وکیل از مداخله در جریان تحقیقات مقدماتی و حتی محرومیت از حضور در برخی جلسات تحقیق (آنجا که قاضی تشخیص دهد)، عدم پیش‌بینی حق سکوت برای متهم، ضابطه مند نبودن بازجویی، مبهم بودن وضعیت شخص تحت نظر در مدت بازداشت، غیرترافعی بودن تحقیقات، عدم شناسایی حق مطالعه پرونده توسط وکیل متهم و می‌تواند ثابت‌کننده ادعای ما باشد.

در پاسخ به سوال سوم نیز باید گفت چون این قانون بر مبنای سیستم دادگاههای عام تدوین و تصویب شده و انجام تحقیقات و قضاوت و انشاء حکم را در صلاحیت یک نفر قرار داده است لزوم تفکیک بین وظایف مقام تحقیق و قضاوت و در نتیجه تعیین مرز بین تحقیقات مقدماتی و رسیدگی (قضاوت) سالب به انتفاء موضوع بوده است. اما اصلاحیه جدید (ق. آ. د. ت. د. ع. ا. ک.) با احیای نظام دادسرا پیش‌بینی صدور کیفرخواست و ارسال پرونده به دادگاه مشکل را حل کرده است. در واقع می‌توان گفت مرز بین تحقیقات مقدماتی و رسیدگی که بر آن آثاری چون بهتر بودن مسئله مداخله وکیل در جریان ارزیابی دلایل و مترتب است روشن گردیده است.

^۱ پرادل-زان، به دنبال اصول راهبردی مشترک آیین‌های دادرسی کیفری مختلف اروپایی، ترجمه خزان- دکتر منوچهر،

مجله حقوقی شماره ۲۱ ص ۹۴

^۲ همان مأخذ و آشوری- دکتر محمد، عدالت کیفری، ص ۱۷۳. انتشارات گنج دانش

و اما پاسخ سوال چهارم: پاسخ این سوال در م ۳ ق. ۱. ق. ت. د. ع. و تبصره‌های ۳ و ۲ آن تشخیص شده است به موجب این ماده و تبصره‌های آن، رسیدگی به کلیه جرایم در صلاحیت دادسرای عمومی و انقلاب می‌باشد. مگر جرایم خاص نظامیان که به سبب انجام وظیفه خاص نظامی یا انتظامی مرتکب می‌شوند یا جرایم روحانیون و نیز جرایمی که مجازات قانونی آنها حد لواط و زنا بوده یا این که مجازات قانونی آنها فقط تا سه ماه حبس و یا جزای نقدی تا یک میلیون ریال باشد یا این که متهم یا مرتکب جرم از اطفال باشد که در این صورت مطابق تکلیفی که قانونگذار تعیین کرده است، عمل می‌شود. پس غیر از استثنائات فوق، تحقیقات مقدماتی همه جرایم باید در دادسرا انجام گیرد و فرقی بین جرایم جنایی (مهم) یا کم اهمیت نمی‌باشد. برعکس حقوق فرانسه که انجام تحقیقات مقدماتی را در جرایم جنایی اجباری و در جرایم جنحه‌ای اختیاری دانسته است.

سؤالات و پاسخ‌هایی که در بالا آمد خود جای طرح فرضیاتی را باز می‌کند. از جمله این فرضیات به موارد ذیل می‌توان اشاره کرد:

فرض اول: آیا دادستان حق ارزیابی و تشخیص شایسته بودن تعقیب را دارد؟ در م. ۴ ق. آ. د. د. ع. ۱. ک. قانونگذار جرایم را از جهت اقامه و تعقیب دعوی به سه دسته تقسیم کرده است. دسته اول جرایمی که تعقیب آنها به عهده رئیس حوزه قضایی (در حال حاضر دادستان) است، چه شاکی خصوصی شکایت کرده باشد و چه شکایت نکرده باشد. دسته دوم جرایمی است که با شکایت شاکی تعقیب می‌شوند ولی با گذشت وی تعقیب موقوف نخواهد شد و دسته سوم جرایمی است که با شکایت شاکی تعقیب و با گذشت او تعقیب موقوف می‌شود. بند "الف" م. ۳ ق. ۱. ق. ت. د. ع. ۱. نیز دادسرا را عهده‌ار کشف جرم، اقامه دعوی از جنبه حق الهی و حفظ حقوق عمومی و حدود اسلامی و اجرای حکم و رسیدگی به امور حسبه دانسته است و در م. ۸ همان قانون نیز آمده است: «قضات دادگاهها و دادرهای عمومی و انقلاب مکلفند به دعاوی و شکایات و اطلاعات موافق قوانین موضوعه و اصل یکصد و شصت و هفتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران رسیدگی کنند و تصمیم قضایی را اتخاذ نمایند.» از توجه به مواد فوق ملاحظه می‌شود برای دادستان اختیار و حق ارزیابی و تشخیص شایسته بودن تعقیب شناسایی نشده است. برعکس وی مکلف است امر جزایی را تعقیب و تحقیقات مقدماتی را تا حصول نتیجه به جریان اندازد اما با وجود این، در شش مورد قانونگذار به دادستان اجازه داده است با رعایت پاره‌ای

فرض چهارم: آیا در ق. آ. د. د. ع. ا. ک. و. ق. ا. ق. ت. د. ع. ا.

مصوب ۱۳۸۱، حقوق دفاعی متهم تضمین شده است؟ مواردی چون حق برخورداری از محاکمه منصفانه، حق سکوت، حق همراهی و معاضدت حداقل یک نفر وکیل دادگستری، ضابطه مند بودن بازجویی و رعایت اصل برائت از نمونه‌های بارز حقوق دفاعی متهم است. آنچه مسلم است و مفصلاً نیز خواهیم گفت در ق. آ. د. د. ع. ا. ک. و ق. ا. ق. ت. د. ع. ا. هر چند نکات مهمی در دفاع از حقوق دفاعی متهم خصوصاً در موضوعات احضار و جلب، تفهیم اتهام با ذکر دلایل، ممنوعیت اغفال و اکراه و تلقین به متهم و پیش بینی شده است اما موارد مهمی چون عدم برخورداری از محاکمه منصفانه، محدودیت وسیع وکیل در دفاع از حقوق موکل (متهم) و وجود دارد که با غفلت قانونگذار مواجه شده و در نتیجه تضییع حقوق دفاعی متهم را موجب شده است.

فرض پنجم: آیا حقوق بزه دیده در ق. آ. د. د. ع. ا. ک. کاملاً ملحوظ شده

است؟

همانطور که حقوق دفاعی متهم در برخی موارد نقض شده است، حقوق بزه دیده نیز در پاره‌ای موارد مورد غفلت واقع شده است. از این موارد می‌توان به تحمیل هزینه رسیدگی در زمان تقدیم هزینه دادرسی به بزه دیده، عدم پیش بینی صندوق تامین اجتماعی کیفری و ... اشاره کرد.

فرض ششم: آیا در ق. آ. د. د. ع. ا. ک. و سایر قوانین حمایت‌های کافی برای

مقام تحقیق پیش بینی شده است؟

قانونگذار ق. م. ا. برای قضات در کنار سایر مقامات رسمی در م. ۶۰۹ در بحث توهین حمایت هر چند ناکافی وضع کرده است ولی در سایر موارد مانند تهدید، ضرب و جرح و باید به مقررات عمومی مراجعه کرد اما همچنانکه خواهیم دید در حقوق فرانسه حمایت‌های خاص برای مقامات اجرای عدالت پیش بینی و وضع شده است. علاوه بر این از نظر حقوقی و مالی و تهیه امکانات مادی حمایت‌های خوبی به عمل آمده است که ثمره آن حفظ استقلال قضات و سخت بودن امکان اعمال نفوذ در ایشان می‌باشد.

فرض هفتم: آیا اصل تساوی سلاح‌ها در ق. آ. د. د. ع. ا. ک. و ق. ا. ق.

ت. د. ع. ا. پیش بینی شده است؟

پاسخ روشن است. اولین شرط تساوی سلاح ها این است که یک طرف دعوی نتواند قاضی خود را انتخاب کند که به این جهت که دادستان قاضی تحقیق خود را خود تعیین می کند می توان گفت این اصل از این جهت مخدوش شده است. برعکس در فرانسه انتخاب قاضی نه با اصحاب دعوی و نه با دادستان است بلکه انتخاب بازپرس همیشه با رئیس دادگاه شهرستان است. دومین شرط حق برخورداری طرفین از وکیل و دخالت برابر آنها در جریان تحقیقات و اطلاع از محتویات پرونده است. در حالی که این امر برای وکیل شاکی در نظر گرفته شده، وکیل متهم از این امتیاز و امتیازات دیگر محروم است.

در کنار فروض فوق الذکر، فروض مهم دیگری نیز قابل طرح و بررسی اند لکن ما به جهت رعایت اختصار از آن صرف نظر می کنیم. باین همه، تحلیل این سؤالات و فروض، هدف و انگیزه ما را از انتخاب پروژه «مطالعه تطبیقی تحقیقات مقدماتی در حقوق ایران و فرانسه» روشن می کند. در واقع هدف ما از انتخاب این موضوع بآ بهره گیری از روش تحقیق کتاب ورزی یا کتابخانه ای از یک جهت بررسی مطالب فوق است (چه این که هم در قانون آیین دادرسی ۱۲۹۰ و هم در قانون آیین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب در امور کیفری بخش مهمی به تحقیقات مقدماتی اختصاص یافته است). به عبارت دیگر با تحلیل مواد قانونی و رویه قضایی موجود، قانون فعلی آیین دادرسی کیفری را از منظر حقوق تطبیقی با موضوعات مشابه در قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه خصوصاً با اصلاحات ۱۵ ژوئن ۲۰۰۰ مطابقت تا از یکسو به وجوه اشتراک و افتراق هر دو قانون و نیز به نقاط ضعف (به ویژه) و نقاط قوت آن واقف و از سوی دیگر با جایگاه حقوق و آزادی های فردی و اجتماعی و تضمینات آنها آشنا شویم. ضمن این که شیوه های عملی انجام تحقیقات و دستورات و قرارهایی که بازپرس در مقام اجرای تحقیقات مقدماتی اتخاذ می کند از نظر دور نماند بر این اساس، موضوع غیر از مقدمه دارای دو بخش و سه نتیجه گیری است. (یک نتیجه گیری در پایان هر بخش و یک نتیجه گیری کلی) بخش اول به بررسی مبانی تحقیقات مقدماتی و بخش دوم به بررسی مراحل تحقیقات مقدماتی اختصاص یافته است و در پایان هم نتیجه گیری کلی ما را از ثمره تحقیق و خصوصاً نقایص بزرگ که نقاط اصلی ضعف قانون آیین دادرسی فعلی می باشد، آگاه خواهد ساخت.

در بخش اول ملزومات و ویژگی‌ها، اصول، قواعد و ضوابط حاکم بر تحقیقات مقدماتی مورد بحث قرار می‌گیرد و در بخش دوم مراحل انجام تحقیقات مقدماتی از مرحله کشف تا مرحله تعقیب و تحقیق (از شهود و مطلعین و مدعی خصوصی و متهم) انواع تأمین و اقدامات تکمیلی تحقیقات مقدماتی و تصمیماتی که اتخاذ آن به مفهوم پایان تحقیقات مقدماتی است (مانند قرارهای موقوفی و منع تعقیب، ترک تعقیب، تعلیق تعقیب، بایگانی پرونده، قرار مجرمیت و متعاقب آن صدور کیفر خواست) پرداخته می‌شود. در مبحث مربوط به نتیجه‌گیری کلی، نتایج حاصله از تحقیق و آنچه از نظر تئوری از جهت تطبیق با قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه تحصیل شده است و نیز تجربیات و اندوخته‌های سالها کار قضایی که ذکر آن برای توجه قانونگذار که هم اکنون در حال تدوین قانون آیین دادرسی کیفری جدید بر مبنای احیای دادسراها می‌باشد، مفید به نظر می‌رسد، بطور خلاصه ذکر خواهد شد. باشد که انشاءالله مقبول نظر اساتید محترم، قضات معزز، وکلا و دانشجویان عزیزی که آن را مطالعه خواهند نمود بیافتد.

در پایان برخود لازم می‌دانم بدو خداوند بزرگ و متعال را به جهت اعطای موهبت ادامه تحصیل در مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد در دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی و نزد اساتید محترم و گرانقدر آن دانشکده سپاسگزار باشم و دوم از ارشادات و راهنمایی‌های ارزنده جناب آقای دکتر جعفر کوشا خصوصاً مساعدت ایشان در ترجمه متون اصلاحیه جدید آیین دادرسی کیفری فرانسه (۱۵ ژوئن ۲۰۰۰) و ارشادات آقای دکتر نوربها و نیز آقای دکتر گلدوست جویباری که هر سه بزرگوار در رفع نواقص و مشکلات تحقیق راهگشا بوده‌اند، تشکر و قدردانی نمایم.

همچنین از تمام کسانی که به نحوی در انجام تحقیق و تدوین این موضوع مرا یاری داده‌اند از جمله مساعدت جناب آقای مهدی ساقیان در ترجمه قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه اصلاحیه ۱۵ ژوئن ۲۰۰۰ و همکاری مسئولین محترم کتابخانه دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی و نیز همراهی همسر گرانقدر و فرزند گرامی‌ام تقدیر و تشکر کنم.